

O VZŤAHU UMENIA A PRÁCE

L. I. NOVIKOVOVA, Umenie a práca. Pravda, Bratislava 1978, 239 s.

V edícii *Človek a umenie* vyšla aj kniha sovietskej autorky L. I. Novikovovej *Umenie a práca*. Jej jadro tvoria analýzy mnohých doposiaľ nevyriešených otázok z oblasti designu, ktorý býva označovaný za nový profesionálny druh estetickéj činnosti a ktorý vznikol ako jeden z dôsledkov vedecko-technického pokroku a s ním súvisiaceho rozvoja foriem materiálnej výroby, zároveň však aj ako dôsledok súčasnej umeleckej praxe.

Autorka skúma fundovane vzťah designu a kultúry práce, hľadá miesto kultúry práce v systéme estetiky, usiluje najmä o precizáciu estetických funkcií ako nevyhnutných elementov v štruktúre materiálno-predmetnej činnosti. Vychádzajúc zo základnej tézy marxisticko-leninskej filozofie o vzťahu cieľavedomej duchovnej produkcie k materiálnej produkcii a využívajúc najnovšie poznatky fyziológie, psychológie, nadväzuje Novikovová na taký prístup ku skúmaniu umenia, ktorého hlavnou úlohou je preklenutie zdanlivej priepasti medzi vonkajšou materiálno-predmetnou a vnútornou psychickou činnosťou. Tento prístup je v súčasnej sovietskej estetike a teórii umenia silne rozvíjaný viacerými poprednými autormi.

Z hľadiska všeobecnej teórie umeleckej tvorby možno pokladať za najrelevantnejšie práve tie časti Novikovovej knihy, ktoré odhaľujú tesnú späťnosť medzi umením a prácou, resp. medzi umením a estetickými momentmi práce a zároveň aj ich spoločnú späťnosť a závislosť od typu spoločensko-ekonomickej formácie, v ktorej sa vyvíjajú. Na základe historických exkurzov o rôznych typoch estetickéj činnosti, ktoré vznikali v systémoch postupne sa vyvíjajúcej materiálnej výro-

by, určuje autorka základnú funkciu tzv. prehistorického umenia ako duchovnú predprípravu k nastávajúcej praktickej činnosti. Táto duchovno-praktická činnosť predstavovala jednu zo základných a nevyhnutných podmienok budúcej praxe medziiným aj tým, že suplovala chýbajúce poznanie objektívnej skutočnosti. Autorka analyzuje súbor viacerých funkcií, ktoré sa spájali v duchovno-practickej činnosti (poznávacía, magická, herná, komunikatívna i vlastná estetická funkcia) a ilustruje ich význam na konkrétnych príkladoch. Ťažisková myšlienka Novikovovej knihy je myšlienka o tom, že v priebehu historického vývoja sa z prvotnej duchovno-practickej činnosti vplyvom potrieb i podmienok osamostatňovali a ako relatívne samostatné ďalej rozvíjali jednotlivé funkcie. Vyčlenenie umenia, ako zdôrazňuje Novikovová, zo štruktúry univerzálnej spoločenskej praxe je historickým produktom a predpokladá poznanie sociálneho významu estetickéj činnosti, ako aj jej formovanie ako profesionálneho druhu umeleckej činnosti.

Zaujímavé sú aj autorkine analýzy umenia ako druhu modelovacej činnosti, umenia ako odrazu objektívneho sveta, ale zároveň ako predobrazu jeho praktickej premeny podľa potrieb, záujmov, cieľov spoločnosti. Takéto chápanie je v súlade s jedným zo základných princípov marxisticko-leninskej teórie poznania, s princípom odrazu, podľa ktorého umelec odráža v procese tvorby svet špecifickým subjektívnym spôsobom, nie pasívne, nie umŕtvujúco, pasívne kopírujúci tie vzťahy, súvislosti, ktoré objektívne jestvujú, ale odráža ich cez prizmu svojho ľudského subjektu, cez sú-

hrn spoločenských vzťahov, záujmov, potrieb, túžob.

Dôsledne dialektický je atorkin prístup k vysvetľovaniu „dvojakej“ povahy umenia. Umenie, hoci získalo relatívnu samostatnosť (ako podmienku pre plnenie svojej špecifickej sociálnej funkcie — rozvíjania estetického vzťahu), nepredstavuje izolovaný, do seba uzavretý systém, ale naopak, udržuje si počas celého vývoja aj určitú spätosť s materiálnou produkciou, s materiálnym životom spoločnosti; umenie si zachováva podstatné pôsobenie na vývoj estetickej činnosti v systéme materiálnej výroby. Prakticko-predmetná činnosť, ktorá mu bo-

la východiskom, ho napokon určitými momentmi, stránkami do seba opätovne vstrebáva, a to nielen priamo a bezprostredne, ale aj sprostredkované.

Z takýchto pozícií vystupuje autorka proti buržoáznym teóriám izolacionizmu, proti úsiliu vytvárať koncepcie „čistého umenia“ zbaveného „záťaže“ materiálnej produkcie. Súčasne autorka kritizuje rôzne tendencie deestetizácie spoločenskej výroby i spoločenského života vo všetkých jeho prejavoch. Novikovovej sa podarilo nastoliť súhrn aktuálnych problémov, ktoré však potrebujú ešte ďalšie rozpracovanie.

Etela Farkašová

ŠTÚDIA O CELOSTNOSTI ČLOVEKA A JEHO DIELA

M. ČIČILLA, Človek a kultúra. Celosť človeka ako kritérium kultúrnych hodnôt. Bratislava, Pallas (1979), 175 s. Ilustrované.

Pred istým časom vydavateľstvo Pallas svojou 270. publikáciou obohatilo našu domácu odbornú knižnú spisbu o nové dielo i o nové meno. Mladý slovenský filozof Martin Čičilla sa prezentoval našej čitateľskej verejnosti prvou knižnou prácou *Človek a kultúra*. Pojednáva v nej o integrálnom predmete, ktorý leží na pomedzí viacerých — tradične vyčleňovaných i nedávno konštituovaných — vedných disciplín: filozofie, umenovedy, sociológie, vedeckého komunizmu i teórie kultúry. Týmto svojim charakterom Čičillova práca výrazne prekročila tradičný edičný rámec vydavateľstva Pallas.

Človek a kultúra je téma, ktorú možno spracovať z hľadiska na rozsiahlosť denotovaných skutočností, resp. z hľadiska na polysématickosť obidvoch vzťažných pojmov v rozdielnych rovinách rozličnými spôsobmi [pojmoslovne-terminologicky, historicky, komplexne i prierezovo] a tiež

s rozdielnymi autorskými zámermi [podať dejiny teoretických spracovaní uvedeného problému, podať jeho všeobecnú analýzu na úrovni najabstraktnejších určení, pochopiť jeho špecifikum v niektorých či v jednej jeho osobitnej historickej forme atď.]. Vzhľadom na rozmanitosť možných prístupov je každé spracovanie tejto témy vystavené nebezpečenstvu nepochopenia autorovej základnej intencie a následnému odsúdeniu pre nesústavnosť, neúplnosť, pre nezodôvodnený výber aspektu celej problematiky a pod.

„Kritický“ recenzent totiž vždy môže ľahko „dokázať“, že v danom texte sa dostatočne nerozvíjajú tie momenty, ktoré on považuje za centrálné, a preto hodné väčšej pozornosti a pod. Hodnotenie každého jednotlivého monografického spracovania témy človek a kultúra je teda vždy veľmi silne závislé od stanoviska, z ktorého sa posudzuje.

Ak máme dostať autorovmu úsiliu